

Andelsskolen. Af en begavelse som Johannes Rosendahl kunne man nok have forventet en mere glørværdig højskolekarriere, men én ting kom ifølge Nyboe Andersen bestandigt i vejen: Rosendahl var ikke grundtvigsk i traditionel forstand, ja, end ikke medlem af Folkekirken. Dertil var han en kantet, kompromisløs ildsjæl. F.eks. var han stærkt imod dansk tilslutning til Fællesmarkedet og pådrog sig på Søhus bestyrelsens misbilligelse ved at hejse Dannebrog, da de Gaulle afviste Storbritanniens optagelse i Fællesmarkedet (og dermed også reelt forhindrede en dansk optagelse).

Rosendahl var en patriark, hvis ideologi, pædagogik og hele verdensanskuelse harmonerede dårligt med den nye tidsånd, som brød igennem i 1968. Han nåede netop inden sin død at tage den under behandling i artiklen »Demokratiets grænser«, som blev bragt i Andelsskolens elevskrift i 1968. Med tanke på udviklingen op gennem 70'erne, f.eks. på landets læreanstalter, kan man roligt konstatere, at Rosendahl kun nåede at opleve en ganske lille brise – både med hensyn til »demokratisering«, men så sandelig også med hensyn til indholdet og formidlingen af Rosendahls yndlingsfag, historie og litteratur. På baggrund af denne udvikling forekommer Rosendahls hele univers og sprog nærmest (velgørende) arkaisk. En og anden biograf kunne sagtens gøre sig lystig herover, men Nyboe Andersen har, skønt uden tvivl uenig med Rosendahl i mangt og meget, formået at skildre Rosendahl loyalt uden at være ukritisk. Blot dette at sætte sig ind i og formidle Rosendahls tanker og livssyn har krævet evner, som man i dag ikke ville forvente af en økonom.

Henrik Skov Kristensen

Gerd Callesen, Steen Christensen og Henning Grelle (red.): *Udfordring og omstilling. Bidrag til Socialdemo-*

kratiets historie 1971-1996. (Fremad, 1996). 559 s., 298 kr.

Lasse Ellegaard: *I rosens favn. Krigen i Socialdemokratiet.* (Centrum, 1996). 187 s., 198 kr.

Alle danske partier har med mellemrum fået – eller bestilt deres historie skrevet. Socialdemokratiet har ikke stået tilbage. Det begyndte allerede i 1904 med C.E. Jensen og F.J. Borgbjerg: *Socialdemokratiets Aarhundrede* i to kæmpebind på 800-900 sider. Fremstillingen startede med Den franske Revolution, både England og Tyskland samt Norge og Sverige var med, men Danmark lagde dog beslag på omkring 400 sider. I 1921 fulgte E. Wiinblad og Alsing Andersen: *Det danske Socialdemokratis Historie 1871-1921* (I-II) og i 1954-55 Oluf Bertolt, Ernst Christiansen og Poul Hansen: *En bygning vi rejser*, der dækkede tiden 1871-1955 med lidt forhistorie. De søgte alle tre, mest de to sidste, at omfatte alle sider af den socialdemokratiske bevægelse: rigsdagspolitik, kultur, kooperation, boligselskaber, indsats i kommuner m.m., og var også dækkende med hensyn til at placere de enkeltpersoner, der på de forskellige områder havde haft en særlig betydning. Så i 1971 gik det galt. Perioden 1955-72 blev behandlet i J.O. Krag og K.B. Andersen: *Kamp og fornyelse*; den havde undertitlen »Socialdemokratiets indsats i dansk politik 1955-71«. »Dansk politik« er her forstået som politikken på Christiansborg – alt andet er borte.

Med *Udfordring og omstilling* er det den sidste periode, 1971-96, der dækkes. Bogen har fået undertitlen »Bidrag til Socialdemokratiets historie« og angiver dermed ligesom den foregående, at det ikke er en samlet partihistorie. Dette klargør redaktionen også i forordet. Her siges ligefrem, at »forfattergruppen ikke har haft mulighed for at gennemføre en analyse af, hvorfor udviklingen

forløb som den gjorde«. Unægtelig en barsk konklusion, når det drejer sig om historie. Det hedder videre: »en omfattende undersøgelse af partiets udvikling i de sidste 50 år er en opgave, som bør tages op«. Såfremt man i partiet har ment, at dets historie burde skrives, er det simpelthen ikke forsvarligt, at man først, som tilfældet var, begyndte at sikre sig medarbejdere i sommeren 1994, når bogen skulle komme i det tidlige efterår 1996, og det drejede sig tilmed om medarbejdere, der også havde deres dagligdag at passe. (Det skal straks siges, at skriveren af disse linier blev bedt om at skrive om kommunalpolitikken, men ikke fandt, at der forelå forundersøgelser, der muliggjorde at løse opgaven på den korte tid). Hvis man i ledelsen har ønsket en solid partihistorie, burde man have startet sagen flere år før; det kunne måske så også været blevet partihistorie på en noget anden måde, end opgaven tidligere var blevet grebet an.

Det skal imidlertid straks siges, at det resultat, der foreligger, er kvalificeret ud fra værkets forudsætninger og de mål, man har stillet sig. Det samme kan naturligvis siges om Krag's og K.B. Andersens arbejde med den begrænsning, de har sat.

Udfordring og omstilling er opbygget på følgende måde: Først gives en generel oversigt over partiets Christiansborghistorie – den fylder omkring 100 sider – og derefter følger 12 enkeltstående bidrag, der tager sig af udvalgte emner.

Generelt gælder, at der ikke er tale om nye studier, men om fremstillinger støttet på den foreliggende, ofte tilfældige litteratur, dertil kommer referater af intern debatlitteratur, især i tidsskriftet *Verdens Gang*. Der gives derved et godt indtryk af bevægelser og standpunkter i spørgsmål som kvindepolitik, demokrati på arbejdspladsen, økono-

misk demokrati, holdninger til EF, udenrigspolitik, uddannelse, miljøpolitik og forholdet til fagbevægelsen. Til dette kommer mere dybtgående artikler om den organisatoriske opbygning og ændringerne i vælgerbevægelserne.

Som i det generelle afsnit gælder det også i de specielle, at fremstillingen styres meget af programudtalelser og programskrifter af forskellige typer. De gennemgås nøje og analyseres, men der er ikke nogen drøftelse af, om de så betød noget for partiets konkrete politik. Undertiden må man spørge (og det gælder også for en, der selv har været med til at formulere nogle af de såkaldte arbejdsprogrammer): Hvilken funktion havde de så? Det havde været naturligt, om der var kommet et svar i en historisk fremstilling.

Redaktionelt er det en svaghed, at bogen mangler et sagregister. De mange bidrag vil naturligt overlape hinanden af og til, alene derved at samme sag bliver set fra flere aspekter. Det gør måske ikke så meget i dag; men det er jo en bog, der også skal bruges om fem, forhåbentlig også om 20 år, og så vil sagregisteret blive savnet. Brugen om blot fem år vil også blive hæmmet af, at mange begreber og personnavne blot er kendt i disse år, men om få år vil være intetsigende; det gælder vistnok allerede i dag, at mange begreber er for indforståede, og adskillige personnavne vil være aldeles intetsigende. I sådanne tilfælde skal de enten udelades eller også præsenteres lidt nærmere.

Sådanne redaktionelle mangler gælder også bogen af Lasse Ellegaard. Han er journalist og vant til at skrive i en avis, der er smidt væk samme dag; men når man skriver en bog med gode oplysninger, ligger der en forpligtelse til at gøre bogen anvendelig i længere tid. Her er ikke personregister, og indholdsfortegnelsen mangler. De kapiteloverskrifter,

der er, virker heller ikke meget vejledende.

Ellegaard er som også flere af forfatterne i *Udfordring og omstilling* optaget af Socialdemokratiets skift til at være et middelklasseparti; – det er måske mest udtalt i *Udfordring og omstilling*. Men fælles er alligevel, at man åbenbart har et billede af tiden til op omkring 1960 som den tid, da Vorherre gik på Jorden og sørgede for, at folk stemte efter deres klassetilhørsforhold, og at nominering af kandidater skete i overensstemmelse med partiets love. Der var både før og efter 1914 og før og efter 1940 mange arbejdere, der stemte borgerligt, og mange erhvervsdrivende, der stemte socialdemokratisk. Og nominering af kandidater til byråd og folketing skete i vid udstrækning ved, at socialdemokrater uden formel kompetence talte sammen. Heller ikke i Folketinget gik det efter klare linjer; der var grupperinger, og det var der også inden for regeringen.

Når det gælder medlemstallet, er det naturligvis rigtigt, at det er gået stærkt tilbage. Det må imidlertid fastholdes, at endog til langt op i efterkrigstiden var umådelig mange – selv om de nok var af socialdemokratisk holdning – blot medlem af hensyn til det sociale samvær og ikke, fordi de havde et stærkt politisk engagement.

Lasse Ellegaards bog har til formål at skildre krigen i Socialdemokratiet – det vil efter hans tolkning sige tiden fra 1971 – hvis et bestemt årstal skal bringes. I virkeligheden handler den om formandsvalget i 1992, der blot har fået en fyldig baggrund. Der fremlægges en lang række oplysninger, som eftertiden kan bruge. Der er også et væld af skarp-sindige iagttagelser, som eftertiden også kan bruge. Til gengæld belastes bogen af enkeltheder og flotte bemærkninger, som når bogen læses i et stræk undertiden forplumrer det væsentlige eller i hvert fald svækker billedet af helheds-

linjen. Der er grænser for, hvor meget læserne bryder sig om at skulle tænke over indholdet i sætningen: »Aukens tindrende smil var på én gang accepterende og appellerende: både et tag-nu-og-elsk-mig-smil, og et jeg-gjorde-det-sgu-smil«. Det skaber også lidt uklarhed, når det hedder om fire fremtrædende medlemmers møde om folketingsgruppens konstituering: Det skete, mens de spiste sammen »over delikatesserne fra det danske køkken«. Vil Ellegaard dermed sige, at det var typer, der kun interesserede sig for maden (de er i øvrigt ikke de typer), eller er det blot staffagetekst? Eller hvordan med Bjørn Westh og Hans Hækkerup, der var »meget lange i spyttet«? Læserne må også tænke dybt over symbolikken, når det om Anne-Marie Meldgaard fortælles, at »hun er klædt i en blå kjole og klanternet jakke i blå og grønt. Hendes briller matcher hendes kastaniefarvede hår«. Er der også en symbolik i, at nogle Aukens-venner på valgaftenen sidder med »blikkene limet til tv-skærmen og kæler for deres fadøl«?

Der er også tolkninger af detaljer, som forekommer lovlig håndfaste. F.eks. siges det om Peter Jørgensen (mangeårig folketingsmand i Århus), at han faldt i 1971, fordi Auken fik så mange personlige stemmer, og det gjorde Auken, fordi han forstod at føre valgkamp, mens Peter Jørgensen ikke gjorde det. Det er måske rigtigt; men virkeligheden var også den, at mange af dem, der kunne have støttet Peter Jørgensen i agitationen, tav. Man var enige om, at han ikke gjorde sit arbejde godt nok eller slet ikke gjorde det.

Undertiden virker det også, som om meget overfortolkes. Det er en tendens, der mærkes hos flere journalister (men også blandt historikere). Hvis den kvikke bemærkning i samtaler eller taler er tilstrækkelig kvik, tages den for sit pålydende.

Helt afgørende er det dog, at bogens resultater åbenbart er gode, og at der tilmed lægges oplysninger frem, som ikke kendes andet steds fra. Åbenbart er det Birthe Weiss, der er kilden. Hovedresultatet, forklaringerne på, hvorfor og hvordan formandsskiftet fandt sted, vil uden tvivl blive stående og dermed også selve bogen.

Bemærkningen – at bogen vil blive stående – gælder i endnu højere grad Bettina Heltbergs *Hvor der handles. Erindringsbilleder* (Gyldendal, 1996), som ikke skal anmeldes. Dens litterære kvaliteter er høje og vidner om fine menneskelige værdier. Når den skal nævnes her, er det, fordi den, hvis man vil studere formandsopgøret og dets hovedpersoner, da vil være et centralt kildekrift. Vigtige oplysninger, men i den forbindelse ikke mange, gives også i *Niels Helveg Petersen – manden og magten* (Aschehoug, 1996), skrevet af journalisterne Michael Kristiansen og Thomas Larsen, der beretter om Helvegs og Nyrups samtaler om et eventuelt formandsskifte, samtaler før emnet blev drøftet for alvor i Socialdemokratiet. Om formandsskiftet er der derimod ikke nyt i Erik Meier Carlsen: *Konger uden land* (Aschehoug, 1996), der mere sigter på gennem dens hovedpersoner

Svend Auken, Ritt Bjerregaard og Uffe Ellemann at vise, hvordan politik er blevet en sag, der præges af enkeltpersoner og enkeltsager, men samtidig styres af centrale embedsmænd.

Enkeltsagerne som politiske fænomener præger også alle de ovenfor nævnte bøger. Der er en tendens til, at man viger uden om at sætte sagerne i bredere historisk perspektiv. Man forsøger ikke at spørge: Har vi set det her før? Er det noget, der er specifikt dansk? Man tror, at interne konflikter var ukendt før vor tid, det til trods for, at de også kendtes tidligere og kunne være meget bitre, men måske ikke i den grad åbenbare for brede kredse. Personfikseringen har været fremherskende siden folkestyrets første årtier. Vi har værker med biografier af datidens politikere; nogle mere sobre end andre. Det er lige fra Vilh. Topsøes fine (men for kendere meget spidse) *Politiske Portrætsudier* (1878) og H. Wulffs meget håndfaste og ikke særlig afdæmpede *Den danske Rigsdag* (1882) til Bransagers og Gunner Fog-Petersens bøger fra henholdsvis 1901 og 1938. Var det ikke også en næsten hel amerikansk personfiksering, når de unge piger i 1880'erne gik med hovedtørklæder med billeder af tidens venstreførere?

Vagn Dybdahl

REGIONAL- OG LOKALHISTORIE

Sidsel Eriksen: *Stationsbyens samfund. Folk og foreninger i Grindsted 1880-1940*. (Overgaard Bøger, Grindsted, 1996). 431 s., 275 kr.

Henrik Zip Sane: *Stationsbyborgeren... En skabelsesberetning – Farum 1900-1920*. (Studierækken fra Fa-

rums Arkiver & Museer). (Farums Arkiver & Museer, 1996). 568 s.

To bøger om to danske stationsbyer, vidt forskellige bortset fra, at de begge to er temmelig lange.

Længst er Henrik Zip Sanes bog om